

Detta kapitel är ett utdrag ur

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE I GÖTEBORG

ETT PROGRAM FÖR BEVARANDE

DEL II

Redaktör

Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Projektgrupp

Hans Ander, Stadsbyggnadskontoret
Maria Lundgren, Stadsbyggnadskontoret
Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Kartor

Lillemor Bankel, Stadsbyggnadskontoret

Foto före 1965

Stadsmuseets arkiv

Foto 1965–98

Arkivfoto, Staffan Westergren, Stadsmuseet
Övrigt, Gudrun Lönnroth, Stadsmuseet

Flygfoto

Stadsbebyggelse, Gösta Rydvall, Stadsbyggnadskontoret
Landsbygd, Lars Nord, Stadsmuseet

Utskrifter

Kristina Carlefred, Stadsbyggnadskontoret

Grafisk form och produktion Joe Brig Art AB, Göteborg
Textoriginalen är satta med Caslon 540 och ITC Garamond.

SKÅR 51

STADSDELENS HISTORIA

Före 1930

Skår var tidigare en del av Örgryte socken. (Se stadsdelen Bö.) På 1700-talet bestod Skår av Östergården och Västergården.

Skår Östergården (nuvarande Skårs gård) som var den största inköptes 1735 av S Schutz. Han anlade ett "kattuntryckeri" vid Mölndalsån och detta drevs till 1798.

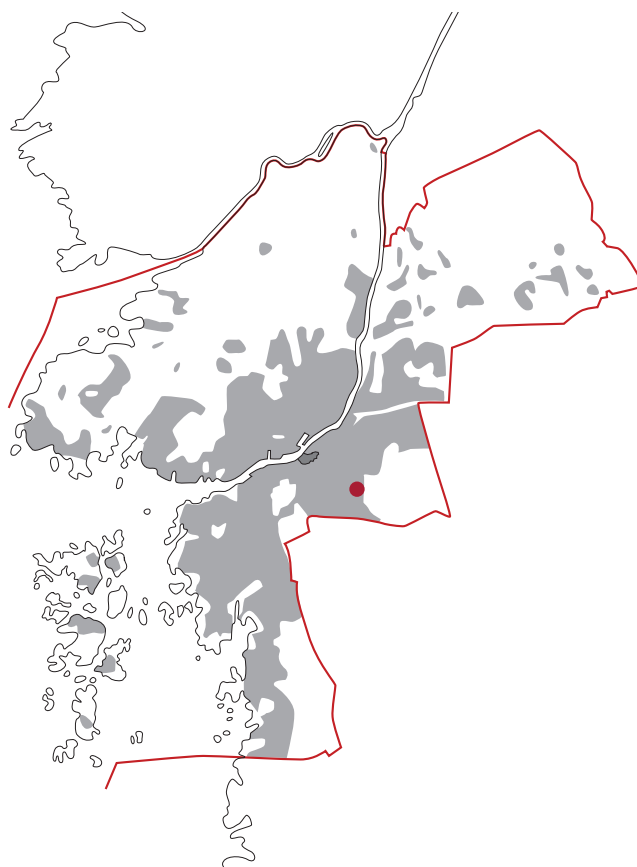
Under 1800-talet tillkom flera industrier längs Mölndalsån bl a Almedals Textilfabrik på 1840-talet, Lyckholms bryggeri på 1880-talet och Forshaga Linoleumfabrik cirka 1910.

Inom övriga delar av Skår drevs jordbruk och till gårdarna hörde också några torpställen. (Se stadsdelen Delsjön.)

1930-60

Omkring 1930 påbörjades en utbyggnad av ett villaområde öster om Sankt Sigfridsgatan/Boråsvägen. Den utgjorde en fortsättning på den tidigare uppförda villabebyggelsen i stadsdelen Bö men fick "modernare" hus typer i funktionalistisk anda.

Vid Skårs gatan byggdes villor 1938-45, längs Sankt Sigfridsgatan uppfördes radhus i mitten av 1940-talet och bebyggelsen kring Förtroligheten tillkom på 1940- och 1950-talet.

När villaområdena började byggas ut revs ekonomibyggnaderna på Skårs gård men huvudbyggnaden bevarades och på den öppna platsen i väster byggdes Skårskolan och Skårs kyrka på 1950-talet.

Förändrat - bevarat

Hela den östra delen som bl a omfattar f d utmarken till Skårs gård är fortfarande ett "grönområde" som ingår i Delsjöområdet (Se stadsdelen Delsjön.)

Bebyggelsen som tillkom 1935-60 är delvis moderniserad men har kvar sin ursprungliga karaktär.

I västra delen revs industrier och bostadshus i samband med utbyggnaden av

Skårsgatan cirka 1950.

Kungsbackaleden men delar av industribyggelsen vid Mölndalsån ligger kvar.

Särskilt värdefulla delar är Skårs gård, Lyckholms bryggeri, villaområdet längs Skårsgatan samt torpet Lyckan i Delsjöområdet.

LYCKHOLMS BRYGGERI, 51:A

SKÅRSGATAN, 51:B

SKÅRS GÅRD, 51:1

TORPET LYCKAN, 51:2
(SE STADSDELEN DELSJÖN)

Lyckholms Bryggeri

Skår 51:A

Miljön omfattar f d Lyckholms bryggeri.

Historik

Bryggeriet grundades 1880 av J W Lyckholm som köpt mark från Skår Västergården. Tomten låg intill Mölndalsån som gav goda transportmöjligheter för bränsle och råvaror. För att klara bryggeriets behov av gott vatten inköptes också mark kring Kallebäcks källa. Anläggningen byggdes ut i flera etapper fram till 1950-talet.

Första etappen uppfördes 1880–81 enligt ritningar från A L Thunes Mekaniska verkstad i Oslo. Den omfattade mälteri, brygghus, jäskällare, lagerkällare samt ångpanne- och maskinhus på tomtens södra del mot nuvarande Skårs led. 1882–86 utökades bryggeriet med en lagerkällare längs östra tomtragränsen, ett stall vid västra sidan och ett nytt pannhus.

Åren 1889–91 genomfördes också flera nybyggnader och större ombyggnader. Då tillkom bl a nya mälteriet mot Mölndalsån och inne på gården uppfördes en villa

av sten som innehöll kontor och bostadslägenhet för J W Lyckholm. Villan som var mycket påkostad och omgavs med planteringar ritades av den välkände arkitekten A C Peterson. I närheten av villan byggdes samtidigt ett bostadshus av trä med små lägenheter för bryggeriets arbetare.

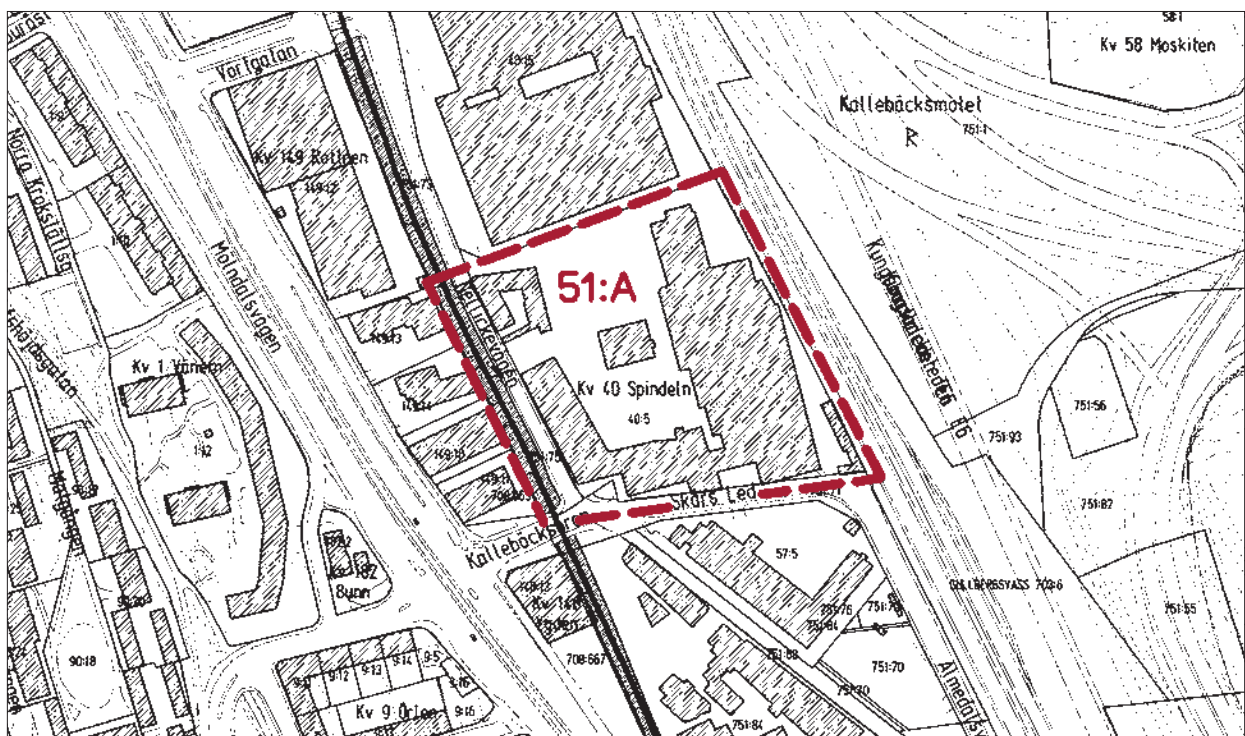
1898 utvidgades anläggningen med ett område mot norr. Här anlades en större trädgård och marken användes bl a till ett nytt bostadshus för bryggmästaren, senare bostad för disponenten.

Vid 1900-talets början byggdes också bostäder för de anställda öster om själva bryggeritomten. (Skårsbo, Skårshaga och Wilhelmsro 1–2.)

Efter sekelskiftet gjordes flera om- och tillbyggnader inom bryggeriet bl a utökades brygghuset genom en påbyggnad år 1900 och en tillbyggnad 1953.

1927 gick J W Lyckholm samman med Prippts bryggeri. Bryggeriet lades ner 1975 och byggnaderna har sedan dess använts som verkstäder, kontor m m.

De anställdas bostäder utanför bryggeritomten revs i samband med utbyggnaden av Kungsbackaleden och i norr har disponentvillan med anslutande trädgård ersatts med en stor industribyggnad.

Lyckholms bryggeri 1931. I förgrunden nuvarande Skårs led. Större delen av byggnaderna finns kvar.

Motivering

De flesta av byggnaderna från bryggeriets första år 1880–1900 är bevarade och området som helhet har en ovanligt väl bibehållen industrimiljö.

Det är ett typiskt exempel på en anläggning från den tidiga industrialismens tid. Bryggeriet är anlagt vid ett vattendrag för att underlätta transporter. Mellan stallet och mälteriet finns fortfarande en port som användes för att ta in gods från pråmarna i Mölndalsån.

Bostadshusen i direkt anslutning till industribyggnaderna visar att anläggningen hade brukskaraktär.

Byggnaderna längs Nellickevägen, Skårs led och järnvägen bildar en sammanhängande enhet som belyser produktionsnätet i tidig bryggeriindustri. Flera interiörer är relativt välbevarade och i några av byggnaderna finns teknikhistoriskt intressanta detaljer kvar.

Av särskilt intresse från socialhistorisk synpunkt är att anläggningen omfattar både en monumental stenvilla för ägaren och ett enkelt bostadshus av trä för de anställda arbetarna samt att de ligger mycket nära varandra.

Flera av byggnaderna har karaktäristiskt utformade exteriörer och har därför arkitekturhistoriskt värde. "Villans" interiör med mycket rik utsmyckning är väl bevarad och delvis unik.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1975, utredningsområde.
Förslag till skydd enl KML 3 kap. Byggnadsminnen.

Beskrivning – karaktär

F d Lyckholms bryggeri ligger intill Mölndalsån och består av en sammanhängande rad byggnader som omger en stor, nästan sluten gård. Mitt på gården är f d direktörsvillan placerad.

Bryggerikomplexet omfattar ett 10-tal byggnader uppförda i 1–5 våningar. Fasaderna är i huvudsak av rött eller gult tegel och har mönstermurning eller annan utsmyckning. Taken är täckta med röd plåt.

Den östra delen domineras av f d lagerkällaren som har fasader av rött tegel och flera trappstegsgavlar som ger byggnaden en speciell karaktär. På fasaden finns fortfarande texten "J W Lyckholm o Co Bryggeri".

Mittpartiet längs Skårs led består av flera delar bl a "gamla mälteriet" och brygghuset som båda tillhör den första utbyggnadsetappen och har fasader av gult tegel. Mot gården har mittpartiet ett mycket varierande utseende. Här ligger bl a "pannhuset" med anslutande skorsten som delvis är riven.

Fasader mot Mölndalsån. "Nya mälteriet", stallet och bostadshus för bryggeriarbetare.

Fasader mot Skårs led. Entrén, "Gamla mälteriet" och bryggerhuset från 1950-talet.

Gårdens östra sida. Verkstaden, stallet och "nya mälteriet".

F d direktörsvillan, väggmålning med öldrickande tomtar.

Sydvästra hörnet upptas av "nya mälteriet" som har 5–6 våningar och är anläggningens mest monumentala byggnad. Med sina små fönstergluggar och utskjutande trappstegsgavlar liknar den en medeltida fästning. I denna del ingår också bryggeriets huvudentré som är en kraftig putsad portal med klocka över ingången.

I norr ansluter f d stallet som är i en våning och har fasader av rött tegel med band av gult tegel. Norr om stallet mot gården finns en verkstadsbyggnad av trä som är sammanbyggd med arbetarebostädernas uthuslänga.

Arbetarbostäderna ligger vid en separat kringbyggd gård. Den omges av ett bostadshus och en uthuslänga som båda är byggda i vinkel. Bostadshuset är av trä i 2 våningar och har ett tegeltäckt valmat sadeltak. Fasaderna är klädda med locklistpanel och fönstren som är ursprungliga har korspost och spröjs i nedre delen. (Södra delen är brandskadad.)

F d direktörsvillan är av sten i 2 våningar med fasader av "stampade cementplattor" och flackt sadeltak. Den är utformad i nyrenässansens anda. Fasaderna pryds med tidstypiska detaljer t ex "kolonner" som omger några av övervåningens fönster och två vilande lejon som vaktar huvudentrén. Interiören med sin mycket påkostade inredning är välbevarad. Den omfattar en entré med elegant dekormålning, en monumental trapphall som får sitt dagsljus genom ett stort etsat takfönster, kontorsrum, sällskapsrum m m. Ett unikt inslag är biljardsalens "tomtemålningar" utförda av Elis Lindgren.

Skårsgatan

Skår 51:B

Området omfattar ett gatustråk med friliggande villor, en skola m m. Norra delen tillhör stadsdelen Bö.

Historik

Stadsplan för Skårsgatan upprättades av U Åhrén 1936 och 1938–45 bebyggdes området med villor samt ett butiks- och bostadshus i norra delen. De flesta av husen ritades av B Eliasson. I områdets södra del uppfördes Skårskolan 1950 efter ritningar av D Persson. 1959 tillkom också Skårs kyrka som ritades av J Tuvert.

De flesta av byggnaderna har kvar sin ursprungliga karaktär. Ett par villor har nya fasadmaterial.

Motivering

Området längs Skårsgatan utgör en arkitektonisk helhet med välbevarade byggnader i funktionalistisk stil. Det är det enda området i Göteborg med sammanhängande villabebyggelse av denna karaktär.

Skårskolan är ett typiskt exempel på 1950-talets småskaliga skolbyggnader.

Program – skydd

Värdefulla miljöer 1985: bostadshusen.

Bevaringsprogram 1987: villorna i södra delen och Skårskolan.

Beskrivning – karaktär

Skårsgatan domineras av putsade friliggande villor. De är i 2 våningar med nästan plana tältak och fasader som är reveterade med puts i ljusa nyanser. Karaktäristiska detaljer är stora fönster eller fönsterpartier placerade långt ut i fasadliv, glasade entrédörrar av trä ofta med skärmtak, balkonger med rundad front över hörn och samt altaner byggda på garage. Balkongernas och altanernas fronter utgör ofta en fortsättning av den putsade fasaden. Trädgårdarna avgränsas mot gatan med murar och låga järnstaket.

Butiks- och bostadshuset (kv 88:1) är i 2 våningar med valmat tegeltäckt sadeltak. Mot gatan har byggnaden en balkong med putsad front som sträcker sig utmed hela fasaden.

Skårskolan (kv 31:6) är en friliggande byggnad i 2 våningar med valmat tegeltäckt sadeltak. Fasaderna är av rött tegel och har enkel dekor i anslutning till takfoten. Entrén markeras med en omfattning av natursten.

Skårsgatan.

Skårs kyrka.

Skårskolan, huvudentrén.

Skårs Gård

Skår 51:1

Skårsgård (kv 31:1) hette tidigare Skår Östergård. Den har ägts av flera kända göteborgare bl a S Schutz som anlade ett "kattuntryckeri" på gårdens ägor 1735, H Wesslau som drev Almedahls textilfabrik samt W Lyckholm som startade sitt bryggeri på Skår Västergård 1880 och övertog Skår Östergård 1896.

Den nuvarande huvudbyggnaden tillkom troligen på 1700-talet men har om- och tillbyggt. Ekonomibyggnaderna revs omkring 1930. Huvudbyggnaden används nu som bostad och barnstuga. Den är av trä i 2 våningar med brant tegeltäckt tak och fasad indelad med panelklädda knutar. Interiören har delvis 1700-talskaraktär bl a är trapphuset klätt med slät ursprunglig panel och i köket finns ett ålderdomligt spiskomplex.

Delar av parken samt allén finns kvar och nordväst om huvudbyggnaden står ett litet lusthus.

Skårs gård är ett värdefullt exempel på de herrgårdsliknande anläggningar som tidigare fanns i Göteborgs omgivning. Av särskilt intresse är huvudbyggnadens välbevarade exteriör samt interiörerna i trapphus och kök. Lusthuset är ett av de få bevarade i Göteborg.

Program – skydd

Bevaringsprogram 1975.

Skårs gård, huvudbyggnadens entréfasad.

Övrigt – utanför programmet

Torpet Kolmaden m m

I östra delen av Skår vid vägen mellan Stora Torp och Delsjön ligger torpen Lyckan och Kolmaden. Lyckan ingår i bevaringsprogrammet (51:2) och även Kolmaden är ett värdefullt inslag i Delsjöområdet. (Se sid 99.)

Radhus, Örgryte Stomgata och Gulsparvsgatan

Kv 14 vid Örgryte Stomgata och kv 38 vid Gulsparvsgatan är bebyggda med radhus uppförda 1944–46, enligt ritningar av arkitekterna Ingrid Wallberg och G Hoving. Det är tidstypiska ljusputsade byggnader med karaktäristiska enkla funkisfasader. Byggnaderna upptas som värdefulla i "Underlag för energisparplanen" 1980.

F d Almedals fabriker, 751:84 m fl

Den första industriella anläggning på denna plats var ett färgeri anlagt 1830. Det förändrades till textilfabrik av H Wesslau 1846 och anläggningen byggdes sedan ut i etapper. Omkring 1910 gjordes den sista större om- och tillbyggnaden och Almedals fabriker hörde i början av 1900-talet till Göteborgsområdets största textilföretag. Idag utgör tegelbyggnaderna och den delvis bevarade fabrikksskorstenen ett industrihistoriskt värdefullt inslag i miljön längs Mölndalsån. Anläggningen är också ett intressant komplement till "Lyckholms Bryggeri".

Skårs gård, lusthuset.

